

УДК 336.71

О. О. Коваленко,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
М. М. Кошевий,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРИСУТНОСТІ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

В статті обґрунтовано питання доцільності присутності іноземного банківського капіталу в банківській системі України. Також розглянуто можливі наслідки присутності та збільшення іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі.

In the article the question of expediency presence of foreign banking capital in the banking system of Ukraine. It also examines the possible consequences and increase the presence of foreign capital in the domestic banking system.

Ключові слова: іноземний банківський капітал, іноземні інвестори, доцільність, експансія, глобалізація, регулювання.

Вступ. Прихід іноземних інвесторів на ринок банківських послуг України уже давно став темою гарячих дискусій між прихильниками та скептиками фінансової лібералізації. Кожна сторона наводила сотні доказів щодо правильності своїх міркувань. Криза дала прекрасний шанс виявити істинне обличчя іноземного банківського капіталу і відповісти на низку важливих питань.

Іноземна банківська експансія була звичним явищем під час економічного зростання, яке ми спостерігали в останні роки. Починаючи з 2002 року кількість банків з іноземним капіталом зростає з 19 до 54, у тому числі зі 100% іноземним капіталом – до 20 [4].

Іноземний капітал займає дедалі більше місце в банківській системі України. Підвищення його ролі в цілому позитивно впливає на розвиток банківської системи, зокрема через механізми міжбанківської конкуренції, створення якісно нового фінансово-економічного середовища, покращення фінансового та організаційного менеджменту банку, збільшення капіталізації вітчизняних банків, здешевлення вартості фінансових ресурсів, розширення асортименту банківських послуг та підвищення їх якості, впровадження міжнародного досвіду ведення банківської справи, використання новітніх банківських технологій, покращення якості обслуговування клієнтів.

Однак присутність іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі має низку негативних моментів: прихід іноземних банків, які не мають високих міжнародних рейтингів, надійності, достатнього обсягу капіталу; ускладнення банківського нагляду; ймовірність збільшення спекулятивних операцій; чутливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках; можливість захоплення іноземними банками банківського ринку України та посилення іноземного контролю; посилення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками; підвищення ймовірності відпливу українського капіталу до зарубіжних країн [2].

Слід наголосити, що в умовах глобалізації проблема регулювання ступеня відкритості внутрішнього банківського сектору для іноземних банків актуальна для будь-якої країни.

Постановка задачі. Участь іноземного капіталу в банківській системі України сприяє підвищенню якості банківської системи та дозволяє активізувати економічні процеси за рахунок підвищення якості обслуговування, удосконалення технологій, збільшення обсягу фінансових ресурсів, розвитку фондового ринку (через вихід банків на вітчизняний і зарубіжні фондові ринки), підвищення міжнародного фінансового рейтингу, прискорення процесів інтеграції у світову економіку.

Проте необхідно усвідомлювати можливі ризики прискорених процесів іноземного інвестування в банківський сектор країни: втрата суверенітету в галузі грошово-кредитної політики, несподівані коливання ліквідності банків, спекулятивні зміни попиту і пропозиції на грошово-кредитному ринку, можливий відплив фінансових ресурсів.

Метою статті є вивчення можливих наслідків присутності та збільшення частки іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі.

Результати. За даними НБУ станом на 01.05.2011 року кількість діючих банків в Україні 177, серед них з іноземним капіталом 54 банки, у тому числі зі 100% іноземним капіталом – 20 банків. Іноземний капітал у статутному капіталі банків України складає 35,2% (табл. 1) [4].

Особливістю присутності іноземного капіталу у банківському секторі України є те, що він може бути представлений частково та повністю.

Таблиця 1. Динаміка кількості банків з іноземним капіталом з 2004 р. по травень 2011 р.

Показники	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
								01.01	01.05
Кількість зареєстрованих банків	179	181	186	193	198	198	197	194	195
Кількість діючих банків, з них:	158	160	165	170	175	184	182	176	177
з іноземним капіталом, у т.ч.:	19	19	23	35	47	53	51	55	54
зі 100% іноземним капіталом	7	7	9	13	17	17	18	20	20
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	11,3	9,6	19,5	27,6	35	36,7	35,8	40,6	39,9

Стосовно реальних змін, які вже відбулися під впливом іноземного капіталу, слід зазначити, що прихід іноземного капіталу в банківський сектор призвів до перерозподілу ринку міжбанківського кредитування. Справа в тому, що іноземні інвестори дотримуються консервативнішої політики у відкритті лімітів на міжбанківське кредитування, відбувається їх зниження для деяких банків, установлюються великі розміри мінімальних лотів за міжбанківським кредитом, що суттєво обмежує коло потенційних позичальників і підвищує якісні вимоги до них. На думку експертів, експансія іноземних банків призведе до подальшого розшарування ринку міжбанківського кредитування. Очікується, що близько 90% ринку міжбанківського кредитування буде сконцентровано в 20-23 найбільших фінансових установах. А дрібні банки можуть виявитися відрізнаними від кредитів великих фінансових установ і підтримки НБУ.

Крім того, відбулися зміни структури активних операцій за рахунок того, що іноземні банки орієнтуються в основному на рітейл і, як наслідок, сфера кредитування зміщується від виробника до покупця. А також слід зазначити, що іноземці контролюють більш ніж 65% іпотеки.

Вітчизняна фінансова система розраховувала на істотне здешевлення кредитних ресурсів у результаті припливу засобів материнських іноземних банків. Проте досі цього не сталося. Справа в тому, що вартість кредитних коштів у країні багато в чому залежить від рівня інфляції, який не дає можливості знизити ставки за депозитами, а отже, і за кредитами (табл. 2) [2].

Таблиця 2. Позитивні та негативні моменти присутності іноземного банківського капіталу в Україні

Позитивні моменти	Негативні моменти
Створення якісно нового фінансово-економічного середовища	Ускладнення банківського нагляду
Покращення фінансового та організаційного менеджменту банку	Втрата суверенітету в галузі грошово-кредитної політики
Розвиток фондового ринку (за рахунок виходу банків на вітчизняний і зарубіжні фондові ринки)	Чутливість вітчизняних банків до коливань на світових фінансових ринках
Впровадження міжнародного досвіду ведення банківської справи	Можливість захоплення іноземними банками банківського ринку України
Розширення асортименту банківських послуг та підвищення їх якості	Посилення іноземного контролю
Використання новітніх банківських технологій	Посилення нерівноправної конкуренції між національними та іноземними банками
Покращення якості обслуговування клієнтів	Підвищення ймовірності відпливу українського капіталу до зарубіжних країн

Якщо поділити всі банки за національною приналежністю їх інвесторів, то банківський ринок України є досить розконцентрованим. В Україні іноземний капітал належить інвесторам з таких країн як: Росія, Франція, Австрія, Польща, Нідерланди, Швеція та інші.

Проте структура банківського ринку є досить мобільною і процеси злиттів та поглинань можуть з часом суттєво змінювати картину власності. Насичення банківського сектору іноземним капіталом практично відбулось.

На зростаючому ринку місця вистачало усім, а от під час криз зазвичай відбувається процес перерозподілу власності. Питання полягає в тому, який із інвесторів найбільше зацікавлений в українських банках, чи в змозі він збільшити свою частку на ринку і які це матиме наслідки для економіки України.

Російський капітал в Україні представляють 10 банками, що контролюють більше 11% активів банківської системи України. Протягом останнього десятиліття відбувалось невинне розширення російської частки в загальних активах.

Україна займала особливе місце в інтересах австрійців. Про це свідчить той факт, що саме вони розпочали бум на ринку банківських продаж, придбавши у 2005 році другий за розмірами активів банк країни АППБ «Аваль». До початку кризи австрійські аналітики були сповненні оптимізму щодо росту нових європейських ринків. Проте спад економік Центрально-Східної Європи, що розпочався в 4 кварталі 2008 року і триває досі, завдав віденським стратегам серйозних проблем.

Французькі інвестори в Україні володіють системним універсальним Укрсббанком, спеціалізованим на корпоративному секторі Каліонбанком, а також дрібнішими Индексбанк та Профінбанк. Укрсббанк, після входження в міжнародну фінансову групу BNP Paribas, відзначався агресивною політикою на секторах, які найбільше постраждали від кризи іпотечного кредитування та залучення депозитів до запитання. Займаючи третє місце в рейтингу НБУ за обсягом активів, Укрсббанк сконцентрував на своєму балансі більше 20% усіх кредитів під заставу нерухомості [6].

Як бачимо, криза не знизилася зацікавленості іноземних інвесторів в українському банківському секторі. І це добрий знак.

Останнім часом широко обговорюються питання обмеження присутності іноземного капіталу на вітчизняному ринку.

На думку І. С. Шкури, що представляє інтереси НБУ, останній ставить питання введення обмежень наявності іноземного капіталу в банківській системі України на рівні 50%. Якщо такі заходи буде прийнято, то це унеможливить не тільки прихід нових інвесторів, але й подальший розвиток наявних на ринку іноземних інвесторів [2].

Вищий управлінський склад вітчизняних та іноземних банків (І. Францкевич, Феделе Ді Маджіо) вважають, що введення обмежень на наявність іноземного капіталу в банківському секторі зменшить можливості зростання економіки.

О. Сугоняко відзначає, що ізоляціонізм, відмова від іноземних інвестицій не принесуть користі державі. Водночас світова практика демонструє яскраві приклади, коли країни не тільки зберегли власну банківську систему, а й за рахунок виконання нею транзитних, накопичувальних та інших функцій, створили додатковий ресурс для розвитку національних економік та задоволення необхідних суспільних потреб. Це передусім стосується США, Індії, Японії та інших країн. Натомість досвід країн Центральної Європи переконливо свідчить, що розкриття власних фінансових систем для іноземного капіталу призводить до його небезпечної та швидкої концентрації порівняно з параметрами національних економік, внаслідок чого економічні процеси у таких країнах позбавляються власної ініціативи та набувають залежного характеру [1].

З огляду на все вищезазначене вважаємо, що Україні сьогодні потрібно активніше проводити заходи щодо підвищення рівня концентрації національного банківського капіталу, розширювати регулятивний капітал, оптимізувати інституційну структуру вітчизняної банківської системи, прагнути до стандартів країн з розвинутою економікою, зміцнювати позиції державних банків.

Допуск іноземного капіталу в банківський сектор можливий лише до того рівня, за якого зберігається національний контроль за банківською системою. Характерно, що подібні обмеження здійснюють більшість розвинених країн світу, а деякі зовсім заборонили приплив іноземного капіталу в банківський сектор. І це не вважається ігноруванням ринкових засад міжнародного співробітництва в економічній сфері чи порушенням вимог Світової організації торгівлі. Цікаво відзначити, що коли в США у 2000 році іноземні банки заволоділи лише 12 відсотками банківських активів, в керівних колах цієї країни виникли серйозні побоювання щодо встановлення іноземного контролю над банківською системою США. Поглинання національної банківської системи та залучення зовнішніх інвестицій – далеко не тотожні поняття.

Як відзначає Олена Чуб «з одного боку, відкритість фінансової системи збільшує можливості залучення ресурсів на іноземних ринках та відкриває нові шляхи підвищення капіталізації банківської системи, а з іншого – така ситуація може призвести до надмірної залежності українських банків від кон'юнктури світових фінансових ринків, а держава втратить важелі впливу на банківський сектор». З огляду на це, Асоціацією українських банків запропоновано законодавчо визначити норму участі іноземних інвестицій у сукупному капіталі банківської системи України на рівні 25%. Погляди вчених на вирішення цієї проблеми відрізняються, наприклад, Ф. Шпиг підтримує позицію Асоціації, тоді як М. Савлук вважає оптимальною частку на рівні 40 % . [3]

Висновки. Цілоком очевидно, що регулювання доступу іноземного капіталу в банківський сектор України потребує системного підходу і має базуватися передусім на заходах підтримки конкурентоспроможності банків з іноземним капіталом, використанні їхніх технологічних та організаційних переваг для підвищення інституційного потенціалу вітчизняної банківської системи загалом.

Отже, на сучасному етапі розвитку банківської системи й економіки України прихід іноземних інвесторів у фінансовий сектор цілком закономірний і природний. І тепер саме від державної політики в галузі регулювання даних процесів залежить можливість використання всіх переваг від іноземних інвестицій у банківську систему та нівелювання вірогідними ризиками.

Використані джерела:

1. Експансія іноземного капіталу: пошук міри [Електронний ресурс] / Олександр Сугоняко. – Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=162&menu=119&Itemid=74.
2. Шкура І. С. Іноземний капітал в банківському секторі України [Текст] / І. С. Шкура // Вісник Академії митної служби України. – 2007. – №3(35). – С. 17.
3. Чуб О. Становлення та розвиток банківської системи України в контексті присутності іноземного капіталу [Текст] / О. Чуб // Банківська справа. – 2008. – №6. – С. 86.
4. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm.
5. Корнилюк Р. Українські банки в тенетах іноземного капіталу [Текст] / Р. Корнилюк // Економічна правда. – 2010.
6. Українські банки в тенетах іноземного капіталу [Електронний ресурс] / Роман Корнилюк. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/4a0914d48ee17/>.

Стаття надійшла до редакції 14.06.2011 р.

